

УДК 336:004.896(07)

Пиріг С. О.

Луцький національний технічний університет

АНАЛІЗ КАРТКОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті здійснено аналіз карткового ринку в Україні, акцентовано увагу на перспективи розвитку карткового ринку, що спрямовані на активізацію і просування безготівкових розрахунків в державі.

Ключові слова: платіжна картка, картковий ринок, безготівкові розрахунки, платіжні термінали.

Pyrih S.O.

CARD MARKET ANALYSIS OF UKRAINE: PROSPECTS OF DEVELOPMENT

In the article the card market analysis in Ukraine is carried out, attention on the prospects of card market development is accented, that are directed on activation advancement of non-cash settlements in the state.

Keywords: pay card, card market, non-cash settlements, pay terminals.

Пыриг С. А.

АНАЛИЗ КАРТОЧНОГО РЫНКА УКРАИНЫ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье осуществлен анализ карточного рынка в Украине, акцентировано внимание на перспективы развития карточного рынка, что направлены на активизацию и продвижение безналичных расчетов в государстве.

Ключевые слова: платежная карточка, карточный рынок, безналичные расчеты, платежные терминалы.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринок електронних платежів швидко і стрімко змінюється. Процеси глобалізації та зміни в структурі сектору фінансових послуг вимагають постійне вдосконалення та розвиток цього ринку. Сучасні платіжні системи, безсумнівно, є важливою частиною економічної і фінансової інфраструктури будь-якої країни. Ринок платіжних карток та інструментів постійно перебуває в процесі розвитку та вдосконалення. Сьогодні платіжні картки та новітні електронні платежі відіграють важливу роль, витісняючи використання готівки у всіх сферах бізнесу та набувають тенденції стійкого розвитку. Нові платіжні інструменти не з'являються випадково за бажанням розробників, їх поява – об'єктивний процес, викликаний новими незадоволеними потребами і підвищеними вимогами до ефективності та надійності платежів. Важливим аспектом розвитку платіжних інструментів у сучасних умовах є вплив технічного прогресу на форми і способи здійснення платежів. Збільшення обсягів безготівкових платежів з використанням різних технологій демонструє широкі можливості науково-технічного прогресу в цій сфері. Тому, незважаючи на свою коротку історію, такі платіжні інструменти, як платіжні картки, смарт-картки та електронні гроші, на сьогодні вже займають значний сегмент ринку. А здійснення постійного аналізу щодо використання сьогодні платіжних інструментів є надзвичайно важливим і актуальним.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Аналіз жерел і публікацій показує, що, незважаючи на появу систем електронних грошей в Україні, у вітчизняній науковій літературі поки що мало уваги приділяється теоретичним аспектам цієї проблеми. В роботах зарубіжних науковців, зокрема М. Вудфорда, А. Генкіна, Ч. Гудхарда, М. Кінга, С.Кляйна, Б. Коена, Г. Селджіна, А. Шамраєва, Б. Шміта, Л. Уайта, Б. Фрідмена та ін. порушується ряд питань, пов'язаних із феноменом електронних грошей та грошового обігу в цілому. Вирішенням проблем функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків в Україні займаються вітчизняні економісти А. Савченко, В. Кравець, П. Сенищ, В. Міщенко, О. Махаєва, В. Крилова, Н. Грищук, Б. Д'яченко, А. Бірюков, Л. Пономаренко, В. Філатенко, А. Страхарчук та ін.

Цілі статті. Зважаючи на вище сказане, метою даної статті є здійснення аналізу карткового ринку в Україні та обґрунтування перспектив розвитку безготівкових розрахунків в державі.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зниження загального рівня витрат на обслуговування

наявного грошового обороту; створення сприятливих умов для інтенсивної акумуляції грошових коштів населення у фінансово-кредитній системі держави, розширення внутрішньої інвестиційної бази економіки; створення системи оперативного і ефективного контролю безготівкових грошових потоків з метою мінімізації „тіньового грошового обороту”; створення і розвиток нових технологій фінансового і банківського обслуговування юридичних і фізичних осіб; гарантія максимальної мобільності грошових потоків при мінімізації загальної трудомісткості і собівартості платіжних операцій і багато інших позитивних чинників, що характеризують використання сучасних технологій безготівкових розрахунків говорять про позитивну тенденцію розвитку карткового ринку, банківської системи та зміцненню економіки. Українські власники карток дедалі частіше переходять від зняття готівки в банкоматах до безготівкової оплати товарів і послуг, що відповідає досвіду більш розвинутих ринків. У цьому контексті функціонування платіжної індустрії в Україні, її регулювання і можливі наслідки нещодавніх законодавчих і нормативних ініціатив заслуговують на особливу увагу.

За даними Незалежної асоціації банків України, станом на 01.01.2013 року українськими банками емітовано 69,82 млн. платіжних карток, з яких 33,1 млн. активно використовувалися під час здійснення платіжних операцій (рис. 1). Майже усі регіони використовують тільки 50% платіжних карток (за якими була здійснена хоча б одна видаткова операція за останні три місяці) від усіх емітованих українськими банками платіжних карток, термін дії яких не закінчився (за винятком Дніпропетровської області – 28% активних від емітованих), що можна побачити на рис. 1, де представлена динаміка кількості емітованих платіжних карток у регіональному розрізі станом на 01.01.2013 рік [1].

Для отримання готівки в Україні використовується мережа з 36 тис. банкоматів, що більше на 9,6% за попередній 2011 рік. Приймання безготівкових платежів здійснюється в мережі з 163 тис. платіжних терміналів: 134 тис. торговельних та 28 тис. банківських терміналів. За 2012 рік загальна кількість торговельних терміналів зросла на 41% пристроїв (рис. 2). За даними директора департаменту платіжних систем НБУ Україна відстає від європейських країн у чотири рази за кількістю платіжних терміналів: на 1 млн жителів припадає 2,938 тис. терміналів, але за кількістю банкоматів Україна майже досягла європейського рівня: на 1 млн українців припадає 792 банкомати, тоді як у Європі – близько 870 АТМ. За оцінкою Української міжбанківської асоціації членів платіжних систем, дефіцит платіжних терміналів в країні становить до 1,1 млн пристроїв [2].

За 2012 рік держателями карток здійснено 1073 млн. операцій, з яких безготівкові операції становлять 348 млн. (32,43%), а готівкові – 725 млн. (67,57%, рис. 3) [1]. Порівнюючи дані 2012 року з 2010 роком (держателями карток здійснено 692 млн. операцій, з яких безготівкові операції становлять 121 млн. (17%), а готівкові – 571 млн. (83%)), кількість безготівкових операцій зросла на 227 млн. шт., що є безумовно позитивним, і якщо врахувати, що у 2007 році здійснено всього 532 млн. операцій, з яких безготівкові операції становили 45 млн. (8%), а готівкові – 487 млн. (92%), то у 2012 році держателі карток стали активніше користуватися платіжними картками при оплаті за товари та послуги, що сприяє розвитку українського ринку безготівкових платежів.

Загальна сума операцій у 2012 році склала 714480 млн. грн., з яких 91583 млн. грн. (12,85%) складають безготівкові платежі та 649897 млн. грн. (87,15%) – готівка. Це означає, що майже 88% користувачів платіжних карток знімають готівку у банкоматах, а потім використовують її у розрахунках за товари та послуги.

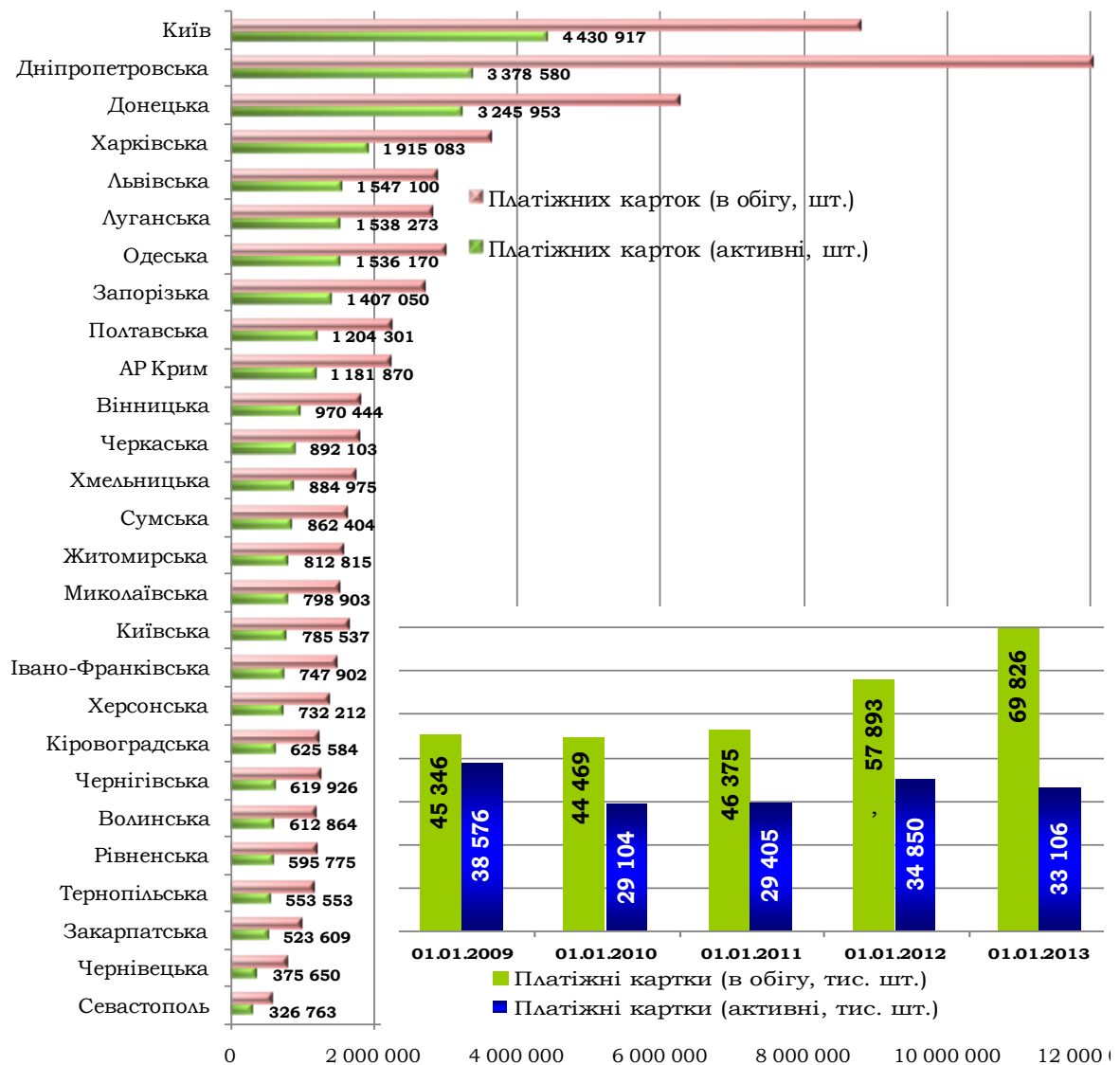

Рис. 1. Динаміка кількості платіжних карток за 2008-2012 роки та у регіональному розрізі станом на 01.01.2013 рік

І навіть 12% користувачів, які здійснюють безготівкові платежі за допомогою платіжної картки, купують товари на не велику суму, що можна побачити на рис. 4, де сума безготівкових платежів з використанням платіжних карток за 2010 рік склала 29463 млн. грн. (7%), а отримання готівки – 421189 млн. грн. (93%). Це означає, що кожна безготівкова операція здійснюється в середньому на 150-300 грн, і становить 7% від суми всіх операцій у 2010 році і 12% у 2012 році, що на 5% більше.

Лише кожен п'ятий зі ста платежів, здійснюється за допомогою картки. Хоч за останні роки у торгівлі та сфері обслуговування зросла кількість банкоматів і платіжних терміналів, населення, однак, не поспішає списувати в архів живі гроші й переходити на електронні. Аргументом є те, що на ринку чи у перукарні або в крамничці біля дому в такий спосіб майже ніде не розрахуєшся. Тому більшість використовує «пластиковий гаманець» лише для зняття готівки.

Можна відзначити, що населення готове більш активно використовувати пластикові картки для безготівкових розрахунків, однак інфраструктура часто не відповідає бажанням клієнтів. Відсоток зростання все ще сильно залежить від торгово-сервісної мережі обслуговування карток.

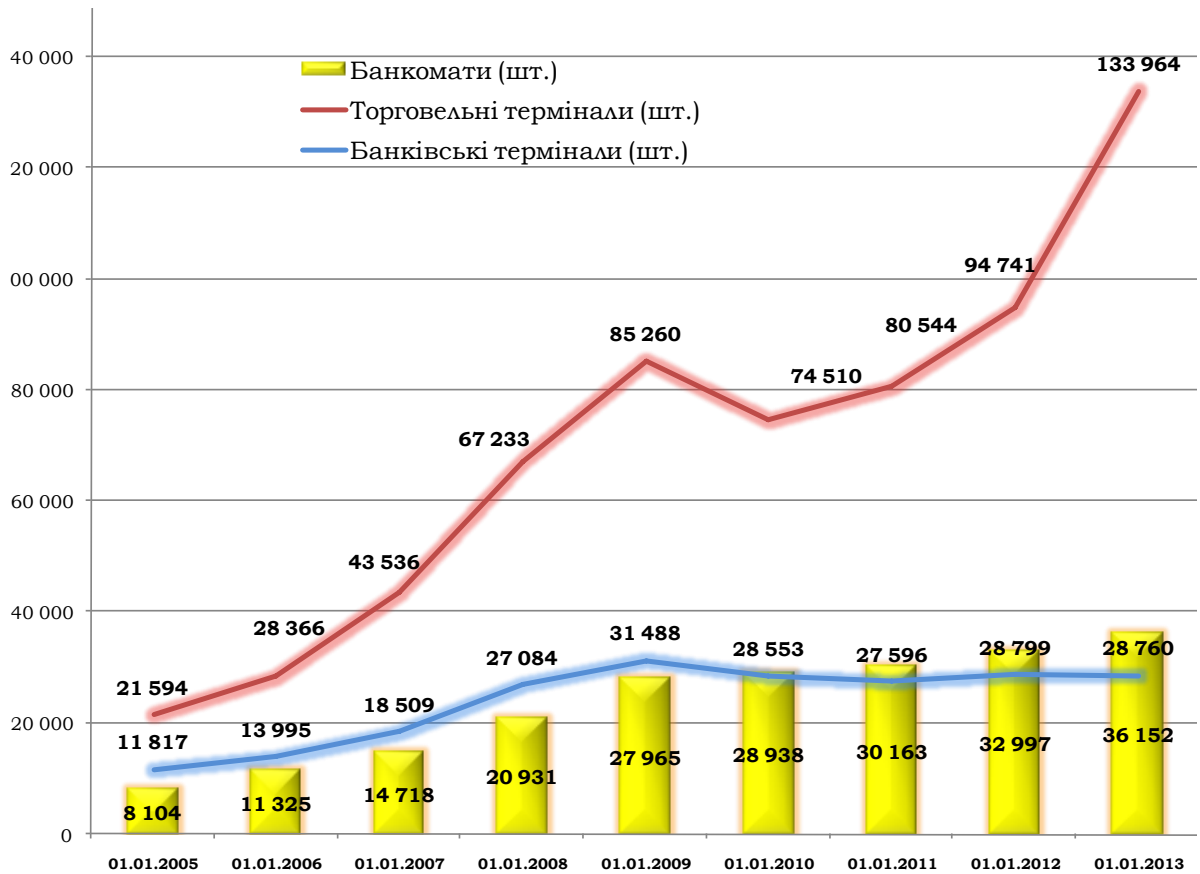

Рис. 2. Динаміка кількості платіжних пристроїв протягом 2004-2012 років

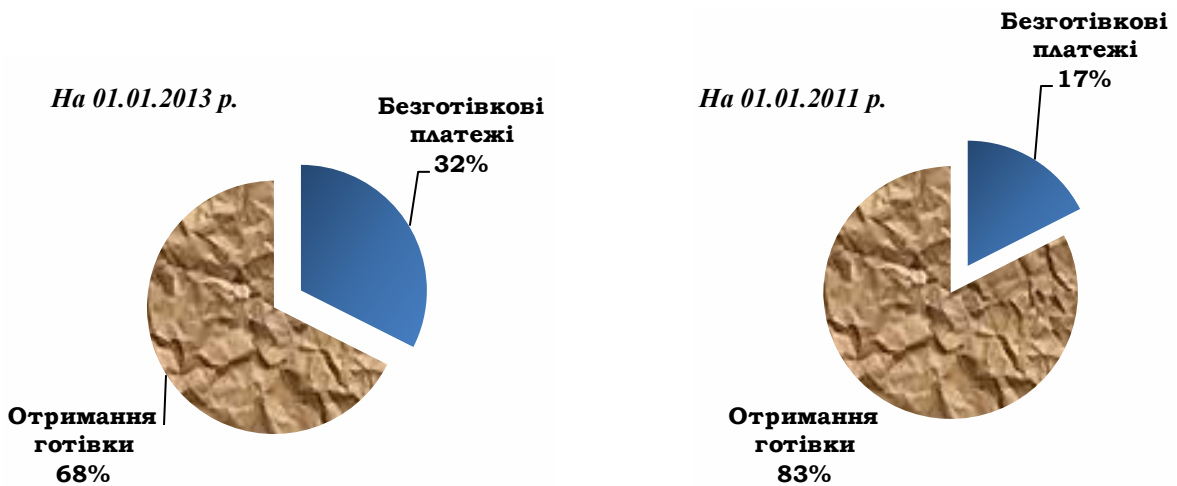

Рис. 3. Структура кількості операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками станом на 01.01.2011 рік та 01.01.2013 рік (млн.шт.)

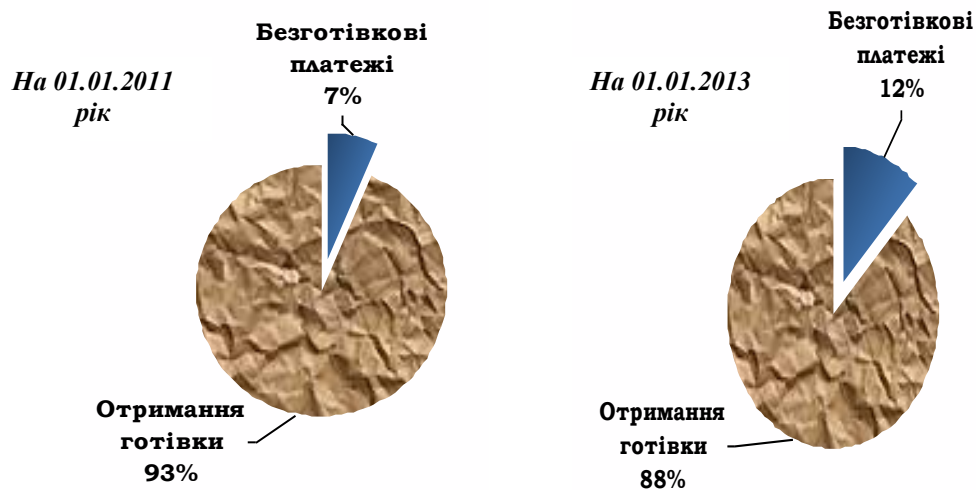

Рис. 4. Структура суми операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками станом на 01.01.2011 рік та 01.01.2013 рік (млн.грн.)

Залежно від типу платіжної схеми прийнято розрізняти кредитні і дебетові картки. З дебетовою функцією на 01.01.2013 рік припадає 25029 тис. шт. (76%) і 8077 тис. шт. (24%) з кредитною функцією. Головними утримувачами платіжних карток є фізичні особи – 31726 тис. шт. (96%). На корпоративний сегмент припадає 1380 тис. шт., або 4% ринку (рис. 5) [1].

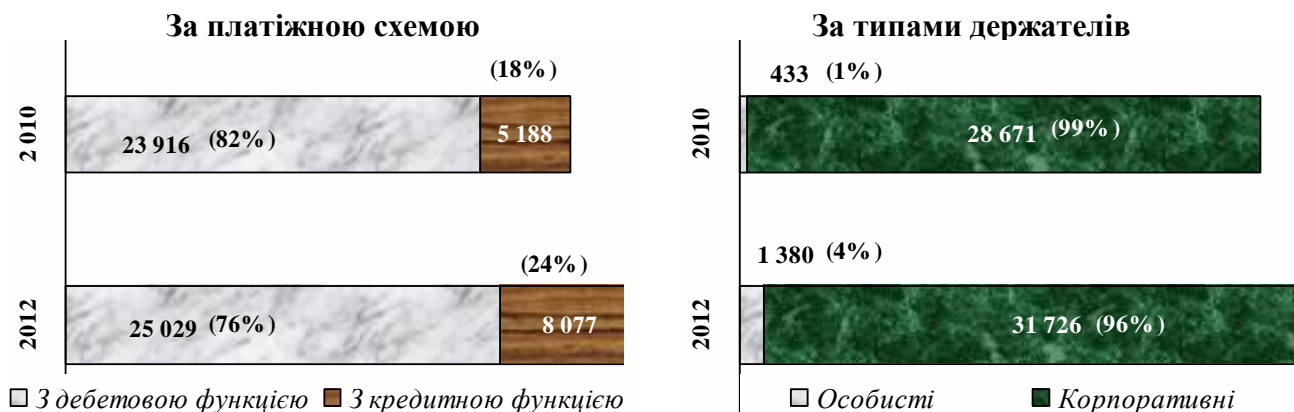

Рис. 5. Структура платіжних карток за платіжною схемою та за типами держателів, які емітовані українськими банками станом на 01.01.2013 рік

Динаміка платіжних карток за видами носіїв інформації, які емітовані українськими банками протягом 2006-2012 років представлена на рис. 6. Найбільша кількість платіжних карток сьогодні на ринку з магнітною смугою – 31238 тис. шт. (94,4%), з магнітною смугою та чипом – 1014 тис. шт. (3,1%), з чипом – 714 тис. шт. (2,2%) і для розрахунків у мережі Інтернет – 113 тис. шт., що складає 0,3% від загальної кількості активних карток в Україні [1]. Протягом років, що аналізуються, можна сказати, що тільки картки з чипом мали тенденцію до зменшення їх випуску. Якщо у 2010 році вони становили 4,2% від загальної кількості активних карток, то вже у 2012 році їх випуск зменшився на 2%.

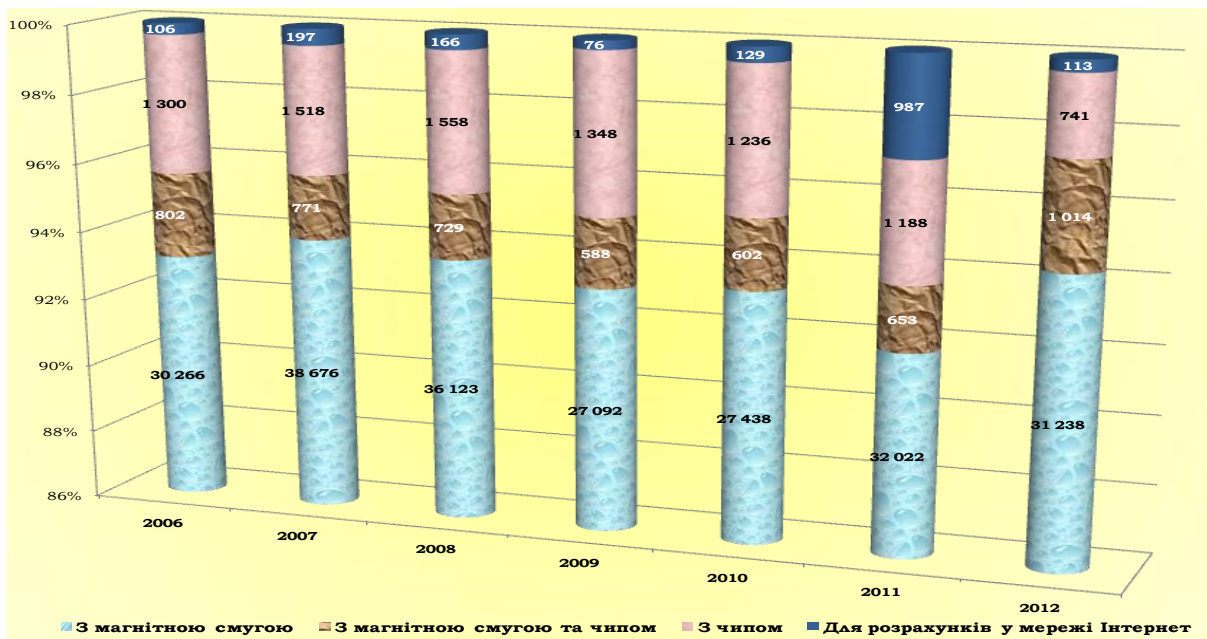

Рис. 6. Динаміка платіжних карток за видами носіїв інформації, які емітовані українськими банками протягом 2006-2012 років

Частка користувачів, які хочуть розплачуватися за товари і послуги за допомогою безготівкового розрахунку, постійно збільшується. Кількість операцій зі зняття готівки через банкомати перевищує кількість безготівкових розрахунків, проведених за допомоги карток. Однак таке співвідношення поступово переходить на бік безготівкових операцій. Для збереження такої тенденції платіжні системи, а також банки-учасники платіжних систем мають докласти чимало зусиль для підвищення фінансової грамотності своїх клієнтів, а також піклуватися про забезпечення комфортного та безпечного здійснення безготівкових карткових операцій.

Висновки. Регулювання українського ринку платежів є не досконалим і потребує поліпшення. НБУ протягом кількох останніх років намагався визначити свою роль як повномасштабного регулятора платіжної індустрії. І ось, 18 жовтня 2012 року набув чинності Закон «Про функціонування платіжних систем», в якому НБУ наділяється правом здійснювати нагляд за всіма без винятку платіжними системами і системами розрахунків, що працюють в Україні. НБУ зможе визначати порядок здійснення клірингу та взаєморозрахунків між учасниками платіжних систем за операціями в межах України із застосуванням платіжних карток, випущених вітчизняними банками. Зокрема, це стосується карткових міжнародних платіжних систем (МПС) Visa і MasterCard, діяльність яких досі регулювалася внутрішніми правилами самих систем. І це приносило чимало незручностей. Наприклад, згідно з діючими правилами, вітчизняні банки – члени МПС змушені тримати гарантійні депозити у валюті на рахунках іноземних банків, а також оплачувати у валюті послуги самих МПС. І це при тому, що майже 99% всіх розрахунків за картками українських банків здійснюються на території України у гривнях. В цілому ж Закон спрямований на активізацію і просування безготівкових розрахунків в Україні. Він наділяє НБУ правом встановлювати граничні суми розрахунків готівкою для фізичних та юридичних осіб. Закон обмежує розрахунки готівкою та зобов'язує українців робити великі покупки через банк або розплачуватися за них платіжною картою. Також закон зобов'язує обладнати майже всі торгові точки терміналами для оплати покупок картою. Безумовно, документ прогресивний і своєчасний, і як стверджують експерти, такі нововведення дадуть змогу вивести з тіні мільярди гривень і збільшити надходження до держбюджету.

Готівкові розрахунки дуже витратні для суспільства. Їх необхідно виготовити, забезпечивши відповідний ступінь захисту і якості купюр, а це дорогий процес (друк кожної двоєвроєвної купюри обходиться державі в 70 коп). Гроші необхідно перевозити, а для цього використовується спеціальний і недешевий транспорт, праця інкасаторів, водіїв, охоронців і т. і. Кожне переміщення готівкових грошей супроводжується їх перерахунком, а це – спеціальна техніка і праця касирів.

Для зберігання готівки банки будують сховища цінностей, використовують спеціальні будівельні технології, бронювання, кулетривке скло, охоронну сигналізацію, відеоспостереження, фізичну охорону, тощо (собівартість виходить вище 30% номіналу вартості самої купюри). Таким чином, в забезпеченні готівкового грошового обігу задіяний неабиякий ресурс суспільства, який міг би бути спрямований на більш продуктивні напрями. Усі ці витрати в тій чи іншій формі у вигляді різноманітних комісій або надбавки до ціни товарів непомітно перекладаються на споживачів. З іншого боку, незначна сума залишків безготівкових коштів на кореспондентських рахунках банків неминуче призводить до слабкості банківської системи, здорожчення грошей, недостатності коштів для кредитування, а внаслідок цього – створює умови для уповільнення розвитку економіки в цілому [3].

Переведення кожних 10% наявного готівкового обігу в безготівковий вдвічі збільшуватиме залишки на кореспондентських рахунках банків. Така тенденція, навіть без урахування економії на забезпеченні готівкового обігу, посилить банківську систему, здешевить кредити, дасть імпульс розвитку економіки, сприятиме зростанню виробництва товарів і послуг, зміцнить національну валюту.

Перехід на безготівкові розрахунки дозволить вирішити ряд найважливіших завдань для підвищення ефективності всієї фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Веб-сторінка Державного комітету статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
2. Україна за кількістю платіжних терміналів відстає від європейських країн в чотири рази – представник Нацбанку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/plastikovi_
3. Незалежна асоціація банків України. Виклики 2013 року для розвитку ринку платіжних систем // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nabu.com.ua/ukr/press_centр/news